

DEBUTUL EDITORIAL: POEZII, 1905

În 1905, „într-o vreme când ceilalți cântăreți români oftau cu chitara sub balcon sau deveneau galbeni de invidie în pragul bisericii unde iubita se mărita cu altul⁽¹⁾”, după cum scria mulți ani mai târziu Felix Aderca, primul volum al poetului găsește ecou deplin nu numai în Transilvania, ci și peste munți. Redacțiile și saloanele literare devin bolți pentru răsunetul vocii tânărului arhanghel din Rășinari.

Primul volum al lui Octavian Goga a făcut o impresie excepțională lui Ion Luca Caragiale. Iată cum e descris acest moment petrecut într-o anume cafenea bucureșteană în amintirile lui O.C. Tăslăuanu: „La o masă din fund juca șah Ion Gorun cu George Coșbuc, iar Caragiale chibița. Pe canapea, lângă Gorun era un volum nou de poezii, cu foile netăiate, adus de Nerva Hodoș, care se așezase și el să chibițeze. Nenea Iancu s-a chiorât de câteva ori la volum, pe urmă l-a luat în mână, deschizându-l, așa, la întâmplare. A citit câteva strofe. Și-a dres ochelarii, s-a uitat la coperta volumului: autorul, un nume necunoscut. A tăiat câteva foi și cu vădită curiozitate a citit poezia întreagă. A deschis volumul în altă parte și a dat peste **Oltul**. Când l-a terminat, a mormâit: «**Mă, al dracului!**» A oprit pe jucători și i-a silit să asculte poezia întreagă. «**Da cine-i ăsta, bre?**» întreabă maestrul Caragiale. «**Un poet de la noi din Ardeal**», îl lămuri Gorun. «**Mă, da știi că are**

talent!» Ia să-l luăm de la început, și Caragiale a citit cu glas tare poezie după poezie așa cum numai el știa să citească, subliniind frumusețile și comentând fiecare bucată. Se făcuse miezul nopții când maestrul a închis volumul, entuziasmat de noul ucenic al strunei. «**Să bem câte o halbă în sănătatea lui**», propuse badea George. «**Să bem, că-i vrednic!**», întăriră ceilalți. Și cei trei maeștri ai scrisului, împreună cu instruitul și scăpărătorul Nerva Hodoș, au întârziat în zorii zilei, reluând lectura volumului și căutând fiecare strofă. A fost cea mai strălucită consacrare a poetului Goga, pe care o povestea cu mult haz maestrul Caragiale, aducându-și aminte de **chiulul** pe care i l-a tras Goga la Berlin recomandându-se **arhitect**⁽²⁾.

☛ Iosif Vulcan, Nicolae Iorga, Ilarie Chendi, Eugen Lovinescu, Sextil Pușcariu (acum mai puțin reținut), Constantin Stere ori nume mai puțin cunoscute astăzi salută apariția **Poeziilor** lui Goga. Scriind despre volumul „tânărului și excelentului nostru poet“, Iosif Vulcan numește apariția editorială a versurilor lui Goga un „eveniment literar“⁽³⁾. Mentorul grupării literare de la „Familia“ orădeană își argumentează afirmația inițială: „Toți cetitorii vor zice: «După Coșbuc, iarăși un poet ardelean». Da, Goga este un poet ardelean. Liber de înrăurirea altui poet, de Eminescu sau de Coșbuc, el se afirmă ca un talent original, inspirat numai de sufletul poporului. Lira lui cântă viața acestuia, și nu se ocupă de sentimente individuale“⁽⁴⁾. Sunt elogiuate versurile care se adresează „cântăreților de la oraș“, ele fiind numite „mărgăritare ale poeziei românești“. „Cât pentru efectul în public – va scrie Ilarie Chendi doi ani mai târziu, când încă nu se risipise entuziasmul – rămâne un caz unic. Nimeni nu a cucerit așa de repede și nimeni n-a avut o primire atât de entuziastă (...) ca Goga“⁽⁵⁾.

În 1907, cu ocazia apariției celei de-a doua ediții a **Poeziilor**, Ilarie Chendi revine, întărindu-și elogiile anterioare: „Impresia ce a făcut atunci a fost atât de puternică, încât astăzi poeziile lui Goga se cer mereu (...). El este acum poetul cel mai mult citit și (...) cu influența cea mai mare asupra publicului“⁽⁶⁾.

Cu aproape patruzeci de ani mai târziu, Șerban Cioculescu va afirma: „*Puține cărți și-au realizat cu atâta exactitate menirea*“⁽⁷⁾.

Considerându-i pe Șt. O. Iosif și George Coșbuc „*mai mult sau mai puțin decât poeți ai Ardealului*“⁽⁸⁾, Nicolae Iorga, în 1905, spune că adevăratul poet al acestui pământ românesc este Octavian Goga.

Confruntări cu poezia anterioară face și Garabet Ibrăileanu în ieșeana „*Viață românească*“: „*După Alecsandri, care cântase pe țăranul pitoresc și patriarhal, când nu cântase pe țăranul-decor, sau chiar pe țăranul-bibelou, veni Coșbuc care cântă viața idilică, idealizată a unei țărănimi fericite, iar după Coșbuc veni Goga, care introduse în poezia noastră pe țăranul oprimat, așa cum se încercase altădată să ni-l zugrăvească, în treacăt și fără succes, Cezar Bolliac, sau în timpurile mai noi, cu un succes discutabil, Nicolae Beldiceanu*“⁽⁹⁾.

Citatului îi prisosește comentariul, dar oare eminentul critic nu a sesizat că la poetul ardelean revolta este mai întâi națională și apoi socială, căci țăranul este „oprimat“ de cei care aparțin altui neam decât al moșneagului „*albit de zile negre*“ și nici al dascălului și a dascăliței ori a lăutarului satului. Chiar și în **Clăcașii** se folosește expresia „*doruri neîmplinite*“, ca să nu mai adăugăm sintagma „*ziua mare-a învierii*“, expresii metaforice ușor de descifrat, sugerând idealul **național** al românilor din Transilvania, într-un an (1905) când Imperiul Austro-Ungar părea mai puternic decât oricând.

E. Lovinescu exprimă comparații aproape asemănătoare, fără a absolutiza ideea revoltei sociale: „*În centrul creațiunii poetului urmează de la sine să apară țăranul, nu însă sub forma motivului decorativ, ca la Alecsandri, și nici al celui idilic ca la Coșbuc, ci văzut în realitatea socială; el nu e idealizat, sentimental și erotic, ci un rob al pământului și instrumentul răzbunării viitoare*“⁽¹⁰⁾. Comparațiile acestea le face și Octavian Goga în **Fragmente autobiografice**⁽¹¹⁾.

Nicolae Iorga afirmă în „**Semănătorul**“ alte carac-

teristici ale poeziei lui Goga: pornirile vijelioase, energia, revolta: „Aici nu e nimic din căldura patriotică de acum douăzeci-treizeci de ani, care făcea pe un Alecsandri să făurească în răgaz, înaintea unor privitori câștigați dinainte, cântările de mărire ale României nouă. Nu, ci revărsare, în forme create năpraznic, a unor dureri care s-au grămădit clipă de clipă, într-un suflet neobișnuit de simțitor la sângeroasele jigniri ale dreptății și mândriei neamului său, e strigătul de agonie al pieptului pe care-l sfârâmă o stâncă¹²⁾. Comparați aceste afirmații cu cele de mai sus aparținând lui Garabet Ibrăileanu. Ideea revoltei naționale, și nu sociale **numai** (subl. n.), este considerată coloana vertebrală a poeziei lui Goga. În fond, poetul nu este un blajin care se lamentează, căci în versurile primului volum litania inițială se preschimbă în buciurn de alarmă, jalea devine vijelie, iar lacrimile potop de apă nimicitor.

În cinci foiletoane publicate în „**Epoca**“, E. Lovinescu, în 1905, face afirmații valabile și astăzi. Din nou comparațiile cu poeții ardeleni afirmați anterior nu lipsesc: „Noutatea lui Goga este tocmai de a fi creat aproape pe de-a întregul poezia națională specific ardeleană (...) căci A. Mureșanu, G. Coșbuc și Șt. O. Iosif, cu toată deosebirea și inegalitatea talentului lor, (...) sunt legați prin natura naționalismului lor integral fără rezonanțe specific ardelen¹³⁾. Mesianismul, constantă a poeziei lui Goga, este observat cu ușurință: „(...) durerea lui e însuflețită de o reală credință într-o zi de răzbunare, exprimată sibilinic, cum o cereau împrejurările, în mânia surdă a cuvintelor din care se desprinde zgomotul lanțurilor zdrobite¹⁴⁾. Lui E. Lovinescu îi datorăm exprimarea clară, deci categorică, a ideii dominante din lirica lui Goga: vocația mesianică: „Natura se fixează prin latura sa socială și revoluționară. Satul natal se integrează firește în temperamentul său revoluționar. Bunicul nu este bunicul adus din spate al lui Șt. O. Iosif, ce-și joacă nepoțtii, povestindu-le basme cu împărați, ci un mag, un apostol al neamului¹⁵⁾. Observațiile de mai sus sunt păstrate de E. Lovinescu în **Istoria literaturii române contemporane**¹⁶⁾.

În 1909, Sextil Pușcariu constata: (...) în România, unde înainte cu vreo cincisprezece ani, abia se știa că peste munți trăiește un poet cu numele Coșbuc, tânărul poet de azi fu primit cu brațele deschise chiar și din partea aristocrației, puțin entuziastă pentru literatura națională. Poeziile d-lui Goga constituie, fără îndoială, un eveniment important în literatura noastră, dar pentru moment lumea parcă ar fi uitat că mai avem și alți poeți. Dacă ele se discută în cercuri largi și se învață de-a rostul, dacă o ediție de câteva mii de exemplare s-a epuizat de pe o zi pe alta, aceasta nu-i numai o probă pentru valoarea cărții, ci și pentru schimbarea în bine a interesului obștesc pentru literatură⁽¹⁷⁾.

Nu la fel de favorabil primește George Panu întâiul volum al poetului. Ratatul prozator și autorul unei cărți acceptabile despre atmosfera de la „Junimea“, în articolul unei gazete intitulată „Săptămâna“, în 1905, numește volumul lui Goga „o simplă încercare poetică, o colecționare a versurilor de autor în fragedă tinerețe“ în care poetul „nu s-a emancipat încă de pelnicele poetice ale adolescenței“⁽¹⁸⁾. Perseverând, George Panu își susține afirmația inițială: „Orice tânăr care începe a scrie – cu mici excepții pentru marile talente – începe a cânta în versuri primele sale amintiri și emoții și printre acestea se înțelege că în întâia linie nu poate să fie decât părinții, casa, grădina, preotul, dascălul, dascălița și toată acea lume care a avut influență asupra lui, fiind copil și care i-a făcut bucuria acestei vârste“⁽¹⁹⁾. Deci acestea sunt motivele pentru care volumul lui Goga a fost etichetat „o simplă încercare poetică“. George Panu, diletant fălos în ale literaturii, deși scrie că poeziile în discuție „denotă deja un talent și făgăduiesc mult pe viitor“, se grăbește să ne anunțe că „ele nu au nimic extraordinar, care să fixeze pe un om definitiv“⁽²⁰⁾. Se știe că tocmai acest volum l-a fixat definitiv pe Octavian Goga în istoria literaturii române și rar, la noi, o singură apariție editorială să aducă un asemenea serviciu unui poet. Mai târziu, doar Lucian Blaga cu **Poemele luminii** (1919), Tudor Arghezi prin **Cuvinte potrivite** (1927) și Ion Barbu cu **Joc secund** (1930) s-au impus prin primul volum.

Lui George Panu i se pare că „mai nu este una dintre poezii în care să nu întâlnești o strofă, măcar un vers, nu numai frumos (...) dar original, fie în formă, fie în gândire, (...) dar nu este una care să fie ireproșabilă de la început până la sfârșit”²¹). Se susține, așadar, ideea că volumul este culegerea de versuri a unui poet imatur, a unui creator artistic care este încă în căutarea expresiei proprii (poet în formare). Cel care citea traduceri la **Junimea** se dovedește a fi incapabil de a înțelege noutatea versului poetului ardelean. O afirmație care scandalizează azi, dar distona și în contextul afirmațiilor făcute de critica literară a începutului de secol, este aceea că poetul face „un abuz mare de visuri, de lacrimi, povești, jale”. Perseverând în diletantism, atunci când se dorește critic literar, Panu îl acuză pe autorul **Oltului** de prețiozitate („umblă după lucruri căutate silit”), iar dacă „cu ritmul poeziei urechea poate fi încântată, ca idee și imagine, mintea protestează, alminterilea este frumoasă”²²). Prima parte a afirmației nu redau cuvintele lui Marius Chicoș Rostogan din **Un pedagog de școală nouă** al lui Ion Luca Caragiale, dar similitudinile involuntare sunt evidente.

George Panu laudă doar limba poeziilor volumului. Aspectul formal al poeziilor volumului din 1905 este aspru cenzurat de N.I. Apostolescu în recenzia apărută în „**Literatura și arta română**”²³). Făcând îndeosebi o analiză filologică a versurilor, analiză, de altfel, discutabilă astăzi, recenzentului îi displac formele „nost” și „vost”. Este și împotriva formele lexicale „irugă”, „întruchipat” și „dujman”, găsind și alte „multe și neplăcute abateri” referitoare la topică și accent. Continuând în felul acesta, concludă că doar două sau trei poezii (nu le numește) din întreg volumul fac cinste poetului. În puținele fraze în care nu face o analiză filologică a textului, firește cu instrumentele de lucru ale timpului, **Rugăciunii** îi găsește lipsă de logică și având versuri „puțin sunătoare”. Poezia programatică a lui Octavian Goga este interpretată din unghiul de vedere al moralei creștine: „Curioasă Divinitate, în orice caz prea aproape de vechile Furii sau Eumenide, –

aceea care va avea bunăvoința să întărească ura viețuitoarelor de pe pământ, pe care blândețea, iubirea și frăția sunt așa de răspândite⁽²⁴⁾. Pentru a ne convinge de nereușita poeziilor lui Goga ne propune preschimbarea în proză a versurilor sau traducerea lor într-o limbă străină oarecare. Dacă în primul caz lectorul nu va înțelege ce a vrut să exprime poetul, iar în al doilea nu se pot traduce, nu sunt bune, ne spune N.I. Apostolescu, descoperind măsura estetică universală a aprecierii textului poetic. Calapoadele „obiective“ oferite de recenzent sunt: prima imposibilă pentru o poezie **lirică**, îndeosebi; a doua inoperantă, ea depinzând de măiestria traducătorului, și ambele ridicole, azi. Nici Ion Heliade Rădulescu, nici Titu Maiorescu ori Garabet Ibrăileanu nu au propus o asemenea modalitate prin care se poate verifica valoarea (estetică?) a unei poezii. Nu o să ne referim comparativ la Sorin Alexandrescu și Adrian Marino ori Roman Iacobson și Pius Servien⁽²⁵⁾, căci am fi noi ridicoli, dar nimeni, peste ani, nu s-a gândit a verifica astfel un text poetic. Afirmațiile ultime ale celui care, pe atunci, era student în filologie romanică la Paris, pot să fie privite cu îngăduință astăzi. Într-o recenzie publicată în 1906 în **Arhiva** lui A.D. Xenopol, publicație apreciată în epocă, recenzie semnată doar V.B., (identificat de noi cu Valentin Bude, cel care publică în această revistă epigrame, traduceri după Rückert și semnează regulat cronică literară), preluând unele idei exprimate cu un an înainte de către N.I. Apostolescu, după contestatele forme „*nost*“ și „*vost*“, este și împotriva vocabulei „*odat*“⁽²⁶⁾. Ilarie Chendi, constant admirator al poeziei lui Octavian Goga, va condamna vehement critica abuziv filologică a lui N.I. Apostolescu și cea a mult mai puțin cunoscutului Valentin Bude, numindu-i „*niște bucheri*“, răspunzându-le că formele *nost* și *vost* au fost folosite și de Mihai Eminescu, ele fiind preluate din poezia populară.

O entuziastă cronică literară face aceluiași prim volum Victor Morariu în paginile „**Junimii literare**“ ce apărea la Suceava⁽²⁷⁾. Remarcându-se faptul că **Rugăciune**, poezia

cu care se deschide primul volum, încriminată de N.I. Apostolescu, este un manifest poetic, **Pace** este numită în mod exagerat „*fără seamă aproape în literatura noastră*“, iar **Oltul** culmea creației poetului. Făcând apropieri de **Patriarhalele** lui Șt. O. Iosif, cronicarul revistei sucevene amintește și el de „*duioșie*“, sentiment fundamental al versurilor primului volum. Azi, istoricului literar i se pare cam exagerată această duioșie a poeziilor volumului **Poezii**, apărut la Budapesta la 1905, neluându-se în seamă că tonul elegiac al celor mai multe poezii se deschide, în adânc, spre abisuri și revoltă colectivă. Elegia este totuși „*elementul coagulant al atâtor fațete ale poeziei lui Octavian Goga*“, cum afirma mult mai târziu un critic literar contemporan²⁸⁾.

În același an al apariției **Poeziilor**, Ovid Densusianu își face publice impresiile defavorabile prin paginile revistei „**Vieța nouă**“. „*Goga a vrut să ne dea un volum de poezii și n-a reușit*“²⁹⁾, scrie apreciatul filolog și poetul mai puțin cunoscut astăzi. Cu excepția **Rugăciunii**, a **Oltului** și a poeziei **Noi**, Ovid Densusianu numește versurile poetului „*vorbe neîngrijite*“. Fidel esteticii lovinesciene, căutând să atragă și poezia spre inspirația urbană, criticul nu e mulțumit de locul care îl ocupă satul în versurile poetului adevărat. Numind **Cântăreților de la oraș**, îi răspunde brutal autorului: „*De ce nu găsec mai mulți să răspundă acestor plictisitori intruși în literatură: De ce nu vă întoarceți în satul vostru, la plugul vostru, la lăutarii și dascălițele voastre și să cântați cum vă taie capul*“³⁰⁾. Se știe că Ovid Densusianu, în general, era ostil literaturii ce oglindea în prim plan satul, căci la fel scrie și despre Mihail Sadoveanu, când îi recenzează „**Însemnările lui Niculae Manea**“ sau despre „**Trei vedenii**“, volumul lui Emil Gârleanu. Peste timp, îi va răspunde Mircea Tomuș³¹⁾.

În primul număr al „**Vieții românești**“ din 1906, Constantin Stere, semnând C. Șarcăleanu, primește astfel apariția primului volum de versuri al lui Octavian Goga: „*Din nou am citit din scoarță în scoarță cărticica cu coperta roz-gălbui și parcă îmi vine greu să închid, să rup vraja ce*

*mi-a cuprins sufletul*³²⁾. Prin prismă poporanistă, vede un intelectual ce se străduiește a se apropia de popor. Ștere avea nevoie de o ilustrare practică a teoriilor sale poporaniste și credea că poate revendica, în acest scop, și poezia lui Octavian Goga. Mult mai umilul Constantin Dobrogeanu Gherea combate³³⁾ argumentările criticului ieșean în prima versiune a articolului „**Un mic răspuns la o mare recenzie**“, dar riposta nu devine publică căci cele câteva rânduri nu au apărut în textul publicat în „**Viitorul social**“.

Reticent cu primele versuri publicate de Octavian Goga în „**Luceafărul**“, Sextil Pușcariu se alătură celor care au primit cu bucurie primul volum al poetului, considerând această apariție editorială un eveniment literar. Depășind limitele recenziilor obișnuite, făcând incursiuni, totuși, și în poezia anterioară celei adunate în volum sau trimiteri la cronicile literare ori recenziile anterioare, eminentul lingvist, încă nu clujean în 1906, și finul cunoscător de literatură, Sextil Pușcariu, prin intermediul „**Convorbirilor literare**“, se alătură simfonistic corului ce elogiază volumul prim al poetului.

Motivația principală o consideră de natură externă: „*Pricina acestei însuflețiri a se căuta în mare parte în epoca în care trăim, cu îndreptarea spre bine a interesului public spre scrieri românești*“³⁴⁾. În critica literară a timpului nu se putea contura încă ideea că Octavian Goga a depășit strict cotidianul prin crearea unei perspective ce se pierde în legendă și mit, prin trecerea de la aluzii directe la evocări lirice, în conturarea unei „**plîngeri**“ milenare, ce amintește de expresivitatea psalmică a vechilor noastre hrisoave, cărți populare și religioase. Pentru prima dată, se observă influența lui Petöfi asupra poetului român. Lui Sextil Pușcariu îi datorăm inteligenta interpretare a figurii lui Lae Chiorul: „*El e acela care duce de generație în generație doina noastră de care ne e atât de strânsă viața, de dragul căruia poetul așează o aureolă în jurul capului lăutarului și îi dă o misiune care ia proporții neașteptate*“³⁵⁾. Se remarcă nuanța arhaic bisericească a limbajului poetic

dar se condamnă comparații precum „*cărunt ca amurgul*“ sau ca „*brazii cărunți*“, dar are grijă a scrie, în continuare, că versurile lui Goga conțin „*o limbă frumoasă, nu numai foarte corectă, ci și foarte frumoasă*“. Sextil Pușcariu a fost cel care a făcut cunoscută creația lui Octavian Goga în patria lui Goethe prin intermediul publicației germane **Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologia**.

Încununarea primului volum de versuri al poetului se face în februarie 1906, când Academia, în urma raportului citit de Titu Maiorescu, acordă „**Poeziilor**“ premiul „**Năsturel Herescu**“.

Să vedem însă ce susținuse Titu Maiorescu în privința patriotismului în literatură înainte de acest raport academic. Cu prilejul discutării **moralității** dramaturgiei lui Ion Luca Caragiale, referindu-se la impersonalitatea impresiei artistice, Maiorescu scria: „(...) *poeziile cu intenții politice actuale, odele de zile solemne (...) sunt o simulare a artei, dar nu artă adevărată. Esența acesteia este de a fi ficțiune, care scoate pe omul impresionabil în afară și mai presus de interesele lumii zilnice, ori cât de mari ar fi în alte priviri. Chiar patriotismul (...) nu are ce căuta în artă (...) căci orice amintire reală de interes practic nimicește emoțiunea estetică*⁽³⁶⁾. Afirmățiilor de mai sus, Maiorescu le adaugă în ediția din 1908 a **Criticilor** și nota prin care se cere să se vadă raportul academic asupra poeziilor lui Goga. În acel raport din 1906, criticul constata că efectul produs de poezia lui Goga se datorește îndeosebi „*formei frumoase*“ prin care autorul a știut să exprime cuprinsul **patriotic** al multora din versurile sale. Adaugă însă: „(...) *patriotismul, ca element de acțiune politică, nu este materie de artă, oricâte abateri s-au comis și se mai comit în contra unei reguli așa de simple*⁽³⁷⁾.

Aici este o afirmație categorică, la fel ca în studiul despre moralitatea dramaturgiei lui Caragiale, numai că Maiorescu nuanțează ideea exprimată cu câteva rânduri mai sus: „*Mai ales cei ce n-au talent literar caută să-și acopere lipsa prin provocarea unor dispoziții sufletești foarte*

importante în alte priviri, dar nu în cele estetice³⁸⁾. Poezia lui Goga se încadrează în asemenea împrejurări excepționale datorită sincerității sentimentelor și nu declamării lor, deci exprimate cu un limbaj poetic superior versurilor patriotarde.

Prin anii 70 se considera că poezia lui Goga l-a pus pe Titu Maiorescu în fața unei realități de netăgăduit, zdruncinându-i credințele exprimate anterior. În privința argumentelor lui Titu Maiorescu, E. Lovinescu afirma: „Patriotismul și politica pot fi deci motive de inspirație. La apariția poeziei lui O. Goga s-a crezut că-și reneagă trecutul; el nu combătuse, în realitate, decât elementul reflexiv, declamatoriu sau tendențios; recunoscându-i de data aceasta sinceritatea, adică expresia sentimentului patriotic în cadrele «adevărului», o aprobă. Disociația conceptului estetic de cel național nu trebuie înțeleasă ca exclusivă; conceptele nu se suprapun, dar nu se exclud; ele se pot interfera³⁹⁾».

Așadar, nu de o „evoluție“ se poate vorbi în teoria lui ci, din contra, de „o constantă a principiilor estetice“, afirmă în anii noștri Eugen Todoran⁴⁰⁾.

Pentru a înțelege astăzi răceala cu care au fost primite poeziile lui Goga de către Mihail Dragomirescu e necesar să reproducem doar o frază din articolul program al revistei „Convorbiri critice“, frază ce conține punctul de vedere esențial pentru estetica autorului **Științei literaturii**: „Cine vrea să înțeleagă cu adevărat opera de artă (...) va trebui, în fața ei, să lase din capul locului la o parte orice preocupări practice sau științifice. El va trebui, pe de altă parte, să uite că este părintele unei familii, cetățeanul unei țări, membrul unui neam⁴¹⁾».

Mulți ani mai târziu, Norbert Groeben⁴²⁾ aplică heuristica psihologică determinării biografie-operă, contrazicându-l pe esteticianul român, evident fără a-i fi cunoscute afirmațiile.

Când este comparat cu Șt. O. Iosif sau cu George Coșbuc, Goga este considerat inferior. Poezia lui este „monotonă“, lipsită de relief, consideră Mihail Dragomirescu. Faptul important pentru inițiatorul și condu-

cătorul grupării literare de la „**Convorbiri critice**“ este superioritatea lui Panait Cerna, cel mai mare poet român de la Eminescu încoace, după părerea criticului. Comparația versurilor lui Goga cu cele ale lui Șt. O. Iosif și George Coșbuc are rolul funcțional de a arăta că poeziile volumului din 1905 sunt inferioare liricii celor doi poeți, iar superioare celor trei sunt versurile lui Panait Cerna. De altfel, o afirmație a lui Mihail Dragomirescu este categorică: „*O poezie de-a lui Cerna face mai mult decât toate poeziile acestui cântăreț al Ardealului*“⁴³). Acuzat de Ilarie Chendi de contestarea talentului poetului ardelean, Mihail Dragomirescu va declara că nu neagă talentul, ci mărimea talentului poetului.

Volumul atât de bine primit de către Titu Maiorescu, E. Lovinescu, Nicolae Iorga, Iosif Vulcan, Ilarie Chendi, Constantin Stere și Sextil Pușcariu este aspru cenzurat de Duiliu Zamfirescu în **Poporanismul în literatură**, broșură tipărită în 1909⁴⁴). Tocmai autorul **Vieții la țară** consideră că „*din toate poeziile (...) de până acum se desprinde violența greoaie a unui arendaș de talent, pe care nu-l dișmuiește boierul la vreme*“, iar volumul este o „*îngrămădire și un abuz de cuvinte*“⁴⁵). Continuând cu acest limbaj puțin urbanizat chiar în 1909, îl acuză pe noul poet de poporanism. (Constantin Stere, după cum am văzut, l-a lăudat pentru pretinsul poporanism). Duiliu Zamfirescu avea să izbescă în mai mulți, în același timp, dar, nevoind ca atacul să fie la o singură persoană, el însuși fiind și poet, a căutat formula care să-i confere un temei obiectiv în lupta sa, această „*formulă*“ fiind cea a poporanismului, efemeră mișcare literară. Slujindu-se de această ideologie literară, a negat în primul rând valoarea unor poeți și prozatori ardeleni ori bănățeni, criticînd în mod vehement nuvelele lui Ioan Slavici și ale lui Ion Popovici-Bănățeanu sau versurile lui Victor Vlad-Delamarina.

Dintre celelalte comentarii privind primul volum de poezii al lui Octavian Goga amintim doar articolul lui N. Em. Teohari din „**Convorbiri critice**“ și cronica Izabelei

Sadoveanu-Evan, găzduită de paginile „**Voinței naționale**“ și retipărită în volumul **Impresii literare**. Deși a apărut în revista dirijată de Mihail Dragomirescu, articolul lui N. Em. Teohari⁴⁶⁾ este laudativ. Apărut în 1908, autorul beneficia de existența considerațiilor critice anterioare pe care nu le ignoră. Astfel, articolul este o privire generală documentară asupra versurilor primului volum. Critica Izabelei Sadoveanu-Evan⁴⁷⁾ este descriptivă și nu aduce nici o opinie personală. Datând din 1909, în formă eclectică se încearcă a se alambica laolaltă afirmațiile lui Constantin Stere, Duiliu Zamfirescu, Mihail Dragomirescu și Ovid Densusianu, afirmații cunoscute de cititorul paginilor anterioare ale acestui studiu de istorie literară. Amintim doar că autoarea este indignată de folosirea unor cuvinte luate din „*limbajul comun*“, displăcându-i porecla „*Chiorul*“ care „*nimicește de multe ori efectul lirismului*“.

În 1916, Garabet Ibrăileanu în „*Viața românească*“⁴⁸⁾ observă că fondul poeziilor lui Goga este înveșmântat într-o limbă populară intelectualizată de autor. Cu totul nouă este sesizarea îmbinării liricului, dominant, cu epicul. **Rugăciune** este comparată cu celelalte poezii intitulate similari: „*Din toate rugăciunile poezilor noștri este cea mai frumoasă*“. Comparându-l cu Mickievicz, cu Körner și Petöfi, despre poetul român se spune că „*a făcut să vibreze un neam*“.

Dimitrie Popovici, cu profunzimea ce caracterizează toate paginile date tiparului de domnia sa, în 1942 va relua analiza mesajului mesianic al poeziei lui Octavian Goga. Mai întâi, istoricul literar clujean stabilește coordonatele mesianismului: „*În actul poetic mesianic analiza distinge trei momente: în primul rând, poetul divulgă relele de care suferea societatea contemporană; în al doilea rând, el pictează imaginea societății viitoare și, în cele din urmă, cheamă și conduce mulțimile către aceste forme noi de viață*“⁴⁹⁾.

Referitor la versurile lui Goga, se afirmă: „*Poezia lui Goga aduce toate aceste trei elemente, dar organizarea lor se*

face sub prevalența celui dintâi: mai presus de orice, ea este reținută de formele actuale ale vieții sociale; de aici își derivă deopotrivă revolta și durerea, ceea ce face ca atât satira cât și elegia să aibă un substrat social⁴⁵⁰.

O mai fericită concluzie la comentariile determinate de primul volum de versuri al lui Octavian Goga nu am găsit la alți cercetători literari, citați până acum, precum fraza următoare a lui Dimitrie Popovici: „Simplificate până la datele lor cele mai generale, opiniile provocate de poezia lui Goga se pot formula în felul următor: în primul rând, legate de evenimente certe, dar trecătoare, din viața poporului român, această poezie va trăi cât va dura acele evenimente; și în fața acestei păreri, aceea care afirmă că talentul poetului a smuls acele evenimente din labilitatea timpului, le-a imprimat efigia eternității.“

Dimitrie Popovici continuă printr-o comparație total favorabilă poetului ardelean: „Ca și pentru opera poetică a lui Eminescu, timpul va trebui să anuleze articulațiile profane ale poeziei sale, pentru ca valoarea ei permanentă să fie pusă în lumina adevărată⁴⁵¹.“

Primul volum de versuri al lui Octavian Goga, tipărit la Budapesta în 1905, a fost considerat de majoritatea comentatorilor un eveniment literar. În istoria literaturii române, 1905 este anul Octavian Goga, așa cum 1919 este anul Lucian Blaga.

Următorul volum, **Ne cheamă pământul**, 1909, tempează zelul admiratorilor poeziei lui Goga. Titu Maiorescu și E. Lovinescu au spus ce aveau de spus, Garabet Ibrăileanu, Nicolae Iorga și Ion Trivale vor scrie despre puternicul talent al poetului, dar își amintesc cu nostalgie de primul volum. Ilarie Chendi se va abține de la recenzarea celui de al doilea volum, iar Mihail Dragomirescu, Ovid Densusianu și Duiliu Zamfirescu, în paginile ce le vor scrie, găsesc prilejuri de confirmare a notațiilor distructive enunțate cu ocazia apariției **Poeziilor** din 1905.

NOTE

¹⁾ Felix Aderca, **De vorbă cu Octavian Goga**, în „**Mișcarea literară**“, an. I (1924), nr. 3, p. 1;

²⁾ Oct. C. Tăslăuanu, **Octavian Goga. Amintiri**, București, 1939, p. 179-171;

³⁾ Iosif Vulcan, **Eveniment literar: Octavian Goga**, „**Poezii**“, **1905**, în „**Familia**“, an. XLI (1905), p. 501;

⁴⁾ idem, **ibidem**;

⁵⁾ Ilarie Chendi, **Octavian Goga**, în „**Viața literară și artistică**“, an. I (1909), p. 349;

⁶⁾ idem, **ibidem**;

⁷⁾ Șerban Cioculescu, **Octavian Goga: „Din larg“ – poeme postume**, în „**Aspecte lirice contemporane**“, Buc., 1942, p. 144;

⁸⁾ Nicolae Iorga, „**Poeziile**“ **lui Octavian Goga**, în „**Semănătorul**“, an. IV (1905), p. 801;

⁹⁾ Garabet Ibrăileanu, „**Cântece fără țară**“ **de Octavian Goga**, în „**Viața românească**“, an. XI (1916), p. 166;

¹⁰⁾ E. Lovinescu, **Istoria literaturii române contemporane**, vol. III, Buc., 1927, p. 19; (pagini scrise în 1905);

¹¹⁾ **Fragmente autobiografice, Mărturisiri literare**, Buc., 1934, p. 32:

„Eu am văzut în țăran un rob chinuit al pământului; n-am putut să-l văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastecele sale și nici n-am putut să-l văd încadrat în acea lumină de veselie a lui Coșbuc.“

¹²⁾ N. Iorga, „**Poeziile**“ **lui Octavian Goga**, în „**Semănătorul**“, an. IV (1905), P. 801; (art. reprodus în **O luptă literară**, vol. II, Vălenii de Munte, 1916, p. 125-129)

¹³⁾ E. Lovinescu, **Critice**, vol. I, ed. def., 1925, p. 109-123 (aici sunt reproduse cele cinci foiletoane)

¹⁴⁾ **ibidem**, p. 110;

¹⁵⁾ **ibidem**, p. 115;

¹⁶⁾ vol. III, **Evoluția poeziei lirice**, Buc., 1927, p. 15-32;

¹⁷⁾ Sextil Pușcariu, **Cinci ani de mișcare literară**, Ed. Minerva, Buc., 1909, p. 49;

¹⁸⁾ George Panu, **Un nou poet**, în „**Săptămâna**“, an. V (1905), p. 1015;

¹⁹⁾ idem, **ibidem**;

20) *ibidem*, *ibidem*;

21) *ibidem*, p. 1016;

22) *ibidem*, p. 1017;

23) N.I. Apostolescu, Octavian Goga, „Poezii”, Budapesta, 1905, în „Literatura și arta română”, an. I (1905), p. 747-755;

24) *ibidem*, p. 755;

25) Și totuși, peste ani, Simion Mioc, în 1981, reușește o interpretare în spiritul cunoscutei lucrări a lui Gaston Bachelard, *L'eau et les rêves*, Librairie Jose Corti, Paris, 1968, fără a forța uneltele criticului literar. Plecând de la ideea că apa poate configura „un tip de destin (...) un destin esențial care transformă fără încetare substanța ființei” (Gaston Bachelard), aplicațiile la poezia Oltul iau în considerație faptul că apa este elementul tranzitiv, fiind metafora ontologică esențială între foc și pământ:

„Insistând asupra semnificațiilor apei, să reținem că *illo tempore simpla sa prezență purifica și întărea. Dacă adăugăm și precizarea lui Paul Claudel (citată de Bachelard): «Tot ce în inimă își dorește poate fi redus la figura apei. Apa, cea mai mare dintre dorinți, este darul divin nepuizabil», putem considera că avem un posibil punct de demaraj în lectura poeziei «Oltul». Poetul mesianic transilvan închipuie, în mitice vremi o nuntă între destinul poporului român cu apa Oltului. (...)*

În finalul poeziei, poetul mesianic va schimba semnul negativ al unei situații-limită, moartea unui popor, în semnul contrar, izbăvitor, al apei, cu virtuți mitice materne ale nașterii și renașterii, care poate muta în altă țară «fărăna trupurilor noastre».“ (S. Mioc, *Însemne mitice și mesianism în poezia lui Goga*, în vol. *Structuri literare*, Ed. Facla, Timișoara, 1981, p. 21)

26) Nu credeam că vom reveni așa de repede la studiul mai sus citat, dar, în această privință, după ce își motivează opinia într-o perspectivă stilistic-hermeneutică spitzereană („Motivul și cuvântul merg paralel: din cuvintele preferate de către un poet pot fi deduse motivele sale preferate”), afirmă:

„Depistarea unor cuvinte și expresii care revin și care «traduc» obsesii și impulsuri adânci nu înseamnă monotonie, ci o revenire cizelatoare, persistentă, a unui univers intim și specific“ (idem, *ibidem*, p. 26)

În acei ani când debuta editorial Octavian Goga, Nietzsche spunea că fiecare cuvânt are un „miros“ al lui. Liviu Rusu, mult mai târziu, afirma: „*Scriitorul trebuie să găsească, printr-un adânc spirit, ambianța fiecărui miros pentru a obține, în cele din urmă, un anumit parfum*“. (**Eseu despre creația artistică. Contribuție la o estetică dinamică**, Ed. științifică și enciclopedică, Buc., 1989, p. 232. Ediția românească este o traducere a Cristinei Rusu după **Essai sur la creation artistique**, Paris, 1935. Lucrarea esteticianului român, citată deseori nu numai la noi, în ediția din 1989 menționează doar pe supracoperta detașabilă titlul ediției princeps.

²⁷⁾ V. Morariu, **Octavian Goga**, în „**Junimea literară**“, an. II (1905), p. 174-176 și 186-188;

²⁸⁾ Mircea Tomuș, **Lirismul lui Octavian Goga**, în **15 poeți**, E.P.L., Buc., 1968, p. 97;

²⁹⁾ Ovid Densusianu, **Octavian Goga: „Poezii“ – 1905**, în „**Vieța nouă**“, an. I (1905), p. 455;

³⁰⁾ **ibidem**, p. 456;

³¹⁾ Mircea Tomuș, op. cit., p. 90:

„Din perspectiva timpului care a trecut și a consemnărilor diferitelor orientări și direcții ale poeziei noastre, ne putem întreba astăzi dacă Ovid Densusianu (...), dar alături de el și alți reprezentanți ai lirismului nou, aveau tot dreptul să atace poezia lui Goga în momentul debutului acestuia, adică în pragul secolului nostru; dacă nu cumva aspectul tematic de tot superficial, care îl înregimenta cu grabire semănătorismului, a fost cel care a determinat cunoscutele reacții și dacă nu cumva a scăpat opozanților, prin forța împrejurărilor limitate ale momentului, adevăratul puls și adevărata substanță lirică a operei poetului. Astăzi, când definirea diferitelor direcții poetice ale vremii nu se mai face exclusiv după marca trecătoare a apartenenței de grup și când caracterizarea ține cont în primul rând de aspecte de strictă specialitate estetică, avem motive să răspundem, cel puțin temporar, afirmativ la această întrebare. Cu alte cuvinte, avem motive să considerăm că lirismul lui Goga era departe de a contrazice, frontal și în totalitate, experiențele cele mai noi în poezie, respectiv cuceririle diverse ale simbolismului, atât prin modalități de expresie cât, mai ales, prin tonalitate afectivă“.

³²⁾ C. Șarcăleanu (Constanțin Stere), **Cântarea pătimirii**

noastre, în „Viața românească“, an. I (1906), p. 50;

În același număr prim, punctul de vedere poporanist este exprimat la rubrica „Cronica literară“, iscălită (G. I.):

„Literatura românească – scrie Ibrăileanu – nu poate fi decât «românească». (...) Și spiritul românesc, considerarea lumii și reacția față de ea, fiind mai nepervertit, mai curat la poporul românesc de la țară, numai acei scriitori vor reprezenta spiritul românesc, care sau fac parte din țărănime și n-au rupt legăturile morale cu ea, ca de pildă, luând pe cei mai tineri, Octavian Goga (...) sau care, dacă nu fac parte din țărănime, și-au plecat urechea la popor, s-au botezat în izvorul curat și românesc al sufletului popular (...), sau fac parte dintr-o clasă superioară, dar care, din cauze istorice, trăind cu poporul, departe de influențele nefaste străine care au trecut peste aceste țări, și-au păstrat sufletul curat românesc (...).

Tautologia „Literatura **românească** nu poate fi decât **românească**“ a fost exploatată de ironiile adversarilor „Vieții românești“ (cf. D. Micu, **Poporanismul și „Viața românească**“, E.P.L., 1961, p. 122;

³³⁾ C.D. Gherea, **Studii critice**, E.P.L., vol. II, Buc., 1956;

³⁴⁾ Sextil Pușcariu, „Poeziile“ lui Octavian Goga, în „Convorbiri literare“, an. XL (1906), p. 166;

³⁵⁾ **ibidem**, p. 174;

³⁶⁾ Titu Maiorescu, **Comediile d-lui I. L. Caragiale**, în **Critice**, vol. III, ed. a II-a, 1915, p. 51-52;

³⁷⁾ idem, **Poeziile d-lui Octavian Goga (Raport academic)**, 1906, reprodus în **Critice**, vol. III, ed. III, 1928, p. 297;

³⁸⁾ idem, **ibidem**;

³⁹⁾ E. Lovinescu, **T. Maiorescu**, Editura Fundațiilor Regale, (f.a.), vol. II, p. 303;

⁴⁰⁾ Eugen Todoran, **Maiorescu**, Ed. Eminescu, Buc., 1971;

Autorul afirmă:

„Cu alte cuvinte, nu patriotismul, ca sentiment, ci concepția, raționalul ca idee și declamația ca formă – lipsa de inspirație – combătea criticul“. (op. cit., p. 303)

⁴¹⁾ Mihail Dragomirescu, **Către scriitori și cititori**, în „Convorbiri critice“, an. I (1907), p. 5;

⁴²⁾ Norbert Groeben, **Heuristica psihologică**, în vol. **Psihologia literaturii. Știința literaturii între hermeneutică și**

empirizare (traducere de Gabriel Liiceanu și Suzana Mihăilescu), Ed. Univers, Buc., 1978, p. 44; Norbert Groeben:

„Biografia, care la rândul ei este literatură, nu poate fi utilizată ca heuristică pentru analiza unui (alt) produs literar; recursul la biografie nu poate fi decât un simplu auxiliar al analizei științifice a creației și nu aplicarea literaturii la literatură“ (p. 44)

⁴³⁾ Mihail Dragomirescu, *ibidem*, p. 5-6;

⁴⁴⁾ Duiliu Zamfirescu, **Poporanismul în literatură**, (f. edit.), Buc., 1909;

⁴⁵⁾ *idem*, **ibidem**, p. 39;

Octavian Goga a răspuns, conturând o polemică literară, cunoscută în epocă, prin o serie de articole publicate în 1909 în „**Țara noastră**“, fondată de poet, revistă de politică și cultură, după cum se subintitulează, apărută, într-o primă serie la Sibiu. (A reapărut la Cluj în 1922, urmând o serie bucureșteană între 1926-1938, pentru ca apoi să fie editată, pentru scurt timp la Cluj).

Articolele publicate de Octavian Goga contra opiniilor lui Duiliu Zamfirescu sunt următoarele:

În jurul unui discurs academic, în „**Țara noastră**“, an. III (1909), nr. 22;

Câteva lămuriri, în „**Țara noastră**“, an. III (1909), nr. 27;

Răspuns la o necuviință, în „**Țara noastră**“, an. III (1909), nr. 27;

Foileton în versuri, în „**Țara noastră**“, an. III (1909), nr. 27;

Duiliu Zamfirescu a răspuns prin următoarele articole:

O piatră în baltă, în „**Convorbiri literare**“, an. XLIII (1909), p. 599-602;

Ultimul cuvânt, în „**Convorbiri literare**“, an. XLIII (1909), p. 982;

Aceste atacuri reciproce au început deci în 1909. Garabet Ibrăileanu susținea opiniile poetului ardelean și reproduce în „**Viața românească**“ două din articolele lui Goga în care acesta ironizează pretinsa descendență nobiliară a lui de Duiliu Zamfirescu. Acesta ajunge până acolo încât contestă bursa acordată poetului de către „**Casa Școalelor**“ pentru a studia doi ani în străinătate. (Berlin 1904, fără a fi parcurși cei doi ani, poetul întorcându-se în țară la moartea tatălui său, moarte survenită doar la un an după stingerea surorii

sale, învățătoarea Victoria. Cf. I. D. Bălan, **Octavian Goga**, Ed. Minerva, Buc., 1971, p. 93);

⁴⁶⁾ N. Em. Teohari, **Asupra lui Octavian Goga**, în „**Convorbiri critice**“, an. II (1908), p. 479-488;

⁴⁷⁾ Izabela Sadoveanu-Evan, Octavian Goga, vol. **Impresii literare**, (f. edit.), Buc., 1908, p. 213-228;

⁴⁸⁾ Garabet Ibrăileanu, „**Cântece fără țară**“ de Octavian Goga, în „**Viața românească**“, an. XI (1916), p. 166-175; inclus în vol. **Note și impresii**, Iași, 1920, p. 85-100;

⁴⁹⁾ D. Popovici, **Mesianismul poetic al lui Octavian Goga**, în „**Lucefărul**“, serie nouă, An. II (1942), nr. 7-8, p. 266;

⁵⁰⁾ idem, **ibidem**;

⁵¹⁾ idem, **ibidem**, p. 264;